

ГОВОРИМО ПРО ВАЖЛИВЕ

З'ясуйте

- Як розвивати всі складові соціально-громадянської компетентності
- Які вимоги до ігор соціально-громадянського змісту

Ольга Косенчук,
начальниця відділу дошкільної
та початкової освіти ДУ
«Український інститут розвитку
освіти», канд. пед. наук, доцент,
Київ

Леся Куземко,
доцент кафедри педагогіки
та психології Київського
університету імені Бориса
Грінченка, методист відділу
дошкільної та початкової
освіти ДУ «Український
інститут розвитку освіти»,
канд. пед. наук

Виховуємо соціально компетентного громадянина у грі

Виховувати маленького соціально компетентного громадянина складно. Про це говорять як науковці, так і практики. Проте автори Державного стандарту дошкільної освіти зазначають, що у старших дошкільників має бути сформована соціально-громадянська компетентність. А будь-які складнощі в дошкільному віці найліпше долати у грі.

Соціально-громадянська компетентність — це здатність дитини виявляти особистісні якості, соціальні почуття, любов до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на поліпшення спільного життя.

Для того щоб сформувати таку компетентність, потрібний увесь спектр педагогічних впливів і засобів. Розгляньмо найдієвіший із них — ігри соціально-громадянського змісту.

Вплив на розвиток дитини

Чеський письменник Юліус Фучик влучно зазначив, що гра дітей — дзеркало суспільства. Діти відображають життя суспільства в сюжеті та правилах, у взаєминах одне з одним, в ігрових діях, діалогах і репліках. У такий спосіб вони потроху усвідомлюють систему складних взаємин між людьми в суспільстві. Саме в ігровій діяльності найповніше активізується суспільне життя дітей, адже провідна роль належить їм, а не дорослим. Під час гри вони навчаються:

- виражати згоду та незгоду, висловлювати свою думку;
- оцінювати погляди інших, приймати їхні пропозиції та поважати права;

- контактувати, емоційно реагувати, активно діяти;
- вибачатися та пробачати;
- розробляти правила, дотримуватися їх, бути відповідальними.

А також гра допомагає дітям опанувати нові соціальні ролі, ознайомлюватися з морально-етичними нормами поведінки та налагоджувати взаємодію з однолітками.

Вимоги до змісту

Існує думка, що будь-яка колективна гра сприяє розвитку соціальних навичок дитини. Певний сенс у цьому є. Адже під час таких ігор діти постійно змушені взаємодіяти та знаходити компроміси. Проте, щоб виховувати майбутнього громадянина, потрібні ігри відповідного змісту. Важливо пропонувати дітям ігри, спрямовані на розвиток усіх складових соціально-громадянської компетентності дошкільників: емоційно-ціннісного ставлення, знань і навичок. Пропонуємо розглянути, які завдання мають розв'язувати ігри, щоб сприяти соціально-громадянському розвитку дошкільників (табл.).

Емоційно-ціннісне ставлення	Знання	Навички
<ul style="list-style-type: none"> • формувати особистісні якості — самостійність, відповідальність, працелюбність, лідерство, людяність, спостережливність, справедливність, ініціативність, креативність тощо • розвивати емпатію — здатність співпереживати та співчувати, керувати власними емоціями та виражати почуття • заохочувати взаємодіяти з однолітками, брати активну участь у колективних іграх, поважати партнерів, їхні права та бажання усамітнитися 	<ul style="list-style-type: none"> • збагачувати уявлення дітей про себе, свою сім'ю, дитячий садок, Батьківщину, соціальні ролі та взаємини • ознайомлювати зі звичаями і традиціями сім'ї, українського народу, українськими народними іграшками й іграми, культурними традиціями інших народів • відтворювати сюжети народних казок, мультфільмів, емоції персонажів, приклад і поведінку позитивних героїв • формувати уявлення про правила поведінки, необхідність домовлятися й ділитися іграшками, можливість робити вибір і бути за нього відповідальним 	<ul style="list-style-type: none"> • формувати культуру поведінки, повагу до партнерів у творчих іграх • навчати відстоювати свою думку незалежно від думки інших, домовлятися, узгоджувати особисті потреби з потребами інших • вправляти в умінні робити власний вибір, аргументувати його та усвідомлювати наслідки; приймати рішення, поважати і приймати результати вибору більшості та поступатися за потреби • спонукати відтворювати в ігровій діяльності засвоєні уявлення про систему соціальних взаємин з оточенням

У *Додатку* пропонуємо приклади авторських ігор соціально-громадянського змісту, які стануть у пригоді як вихователям, так і батькам.

Особливості організації

Формувати соціальні навички поведінки у громадянському суспільстві необхідно з перших днів життя дитини. Цей процес тривалий і потребує систематичної роботи. У кожному віковому періоді вона має особливості, пов'язані з досвідом і можливостями дітей. Організуйте таку роботу поетапно (*рис.*).

Етапи формування соціально-громадянських навичок

Навчати самостійно налагоджувати соціальні взаємини найліпше вже з молодшого дошкільного віку. На четвертому році життя істотно змінюються характер і зміст діяльності дитини. Спільні ігри починають переважати над індивідуальними, проте достатньої узгодженості між учасниками ще немає і гра триває недовго. Емоції імпульсивно виникають і швидко минають. Формуються моральні якості: діти починають розуміти, що можна, а чого не треба робити. Тож у цьому віці пропонуйте їм ігри, які сприятимуть розвитку соціальної взаємодії, формуватимуть елементарні уявлення про доброту, чуйність і взаємодопомогу.

Один із показників успішної соціалізації молодших дошкільників — це поява сюжетно-рольової гри, яка допомагає моделювати взаємини між людьми та спонукає об'єднуватися в ігрові підгрупи. Психологи стверджують, що саме в сюжетно-рольових іграх у дітей формується довольна поведінка*, вони навчаються дослухатись одне до одного та спільно планувати діяльність.

Для старших дошкільників, окрім сюжету, важливими стають правила, які необхідно виконувати згідно з певною роллю. Діти цього віку прискіпливо ставляться до того, як партнер їх дотримується.

* Див. статтю Людмили Соловйової «Сюжетно-рольова гра — школа довольної поведінки» в журналі «Вихователь-методист дошкільного закладу» № 11/2020 на с. 38.

Саме правила гри допомагають їм регулювати взаємини. Тож у цей віковий період заохочуйте дітей самостійно розробляти правила гри, дотримуватися їх і, найголовніше, відповідати за їх порушення. Пропонуйте дітям ігри, у яких потрібно домовитися, спланувати спільні дії та досягти поставленої мети.

Отже, за допомогою ігор соціально-громадянського змісту дошкільники легко та природно опановують навички взаємодії одне з одним та суспільством. Ігри допомагають їм засвоїти соціальні правила та норми, орієнтуватись у своїх правах та обов'язках, навчитися емпатії тощо. Також діти навчаються приймати вимоги соціальної групи та домовлятися, але водночас відстоювати власну думку.

Додаток

Приклади ігор для формування соціально-громадянської компетентності дошкільників

Слова ввічливості

Мета:

- закріплювати знання про слова ввічливості та правила їх уживання;
- розвивати навички міжособистісного спілкування;
- виховувати доброзичливе ставлення одне до одного.

Обладнання: м'яч.

Хіг:

Вихователь пропонує дітям сісти кружка й по черзі котити одне одному м'яч. Дитина, яка котить, промовляє: «Тримай, будь ласка!» А та, яка зловила, промовляє: «Дякую!» Якщо дитина не зловила м'яч, вибачаються обидві. Вихователь стежить, щоб діти чемно вибачались і при цьому не драгувалися. *Інший варіант:* Діти промовляють одне одному компліменти.

Очікувані результати:

- емоційно-ціннісне ставлення — розвиток доброзичливості та ввічливості, активності й інтересу до взаємодії, відповідальності та поваги до партнерів;
- знання — сформованість норм позитивної комунікації та правил уживання слів ввічливості;
- навички — сформованість культури поведінки, навичок ввічливого спілкування та доброзичливого ставлення одне до одного.

Присмні подарунки

Мета:

- формувати знання, уміння й навички соціальної взаємодії;

- розвивати спостережливість, чуйність, емпатію;
- виховувати повагу та любов до батьків, членів родини.

Обладнання: картка із зображенням членів родини, різні картинки із зображеннями різних предметів.

Хіг:

Вихователь обговорює з дитиною, які члени родини зображені на картці. Відтак пропонує обрати кожному подарунок — картинку із зображенням предмета. І розмістити її напроти відповідного члена родини. Вихователь спонукає дитину пояснити свій вибір: «Чому ти вважаєш, що твій подарунок сподобається бабусі? Як ти вважаєш, що тобі сказав би дідусь, отримавши подарунок? Чи захоче братик гратися твоїм подарунком? А який подарунок ти обрала б собі? Чому?»

Очікувані результати:

- емоційно-ціннісне ставлення — розвиток чуйності, спостережливості, людяності, ініціативності, здатності розуміти емоції та виражати почуття любові до рідних;
- знання — збагачення уявлень дитини про себе, свою сім'ю та взаємини в родині; усвідомлення необхідності дарувати позитивні емоції та виявляти повагу й любов;
- навички — уміння робити власний вибір і аргументувати його; сформованість уважного ставлення до членів родини; засвоєні системи соціальних взаємин з оточенням.

Цікава подорож**Мета:**

- формувати знання про власний вибір та його наслідки;
- розвивати вміння узгоджувати свої інтереси з інтересами інших;
- виховувати повагу, доброзичливе ставлення до однолітків.

Обладнання: чотири однакові за розміром ємкості — пластикові колби, коробки, великі прозорі пакети тощо; тенісні м'ячики за кількістю дітей; розрізні картинки із зображеннями різних предметів.

Хід:

Вихователь пропонує дітям відправитись у цікаву подорож. Запитує в них, куди вони хотіли б поїхати і на чому подорожувати. Відтак узагальнює результати розмови та каже, що у всіх побажання різні. Тож пропонує обирати транспорт і розв'язувати різні питання за допомогою голосування. Вибір відповідатиме більшості голосів. Вихователь обов'язково запитує дітей, чи всі погоджуються на такі умови.

Вихователь демонструє картинку літака, поїзда, автобуса та пароплава і пропонує проголосу-

вати за транспорт, на якому діти подорожуватимуть. Кожна дитина робить вибір, кидаючи свій м'ячик у ємкість, розміщену біля відповідної картинки. Вид транспорту, який набрав найбільше голосів, обирають для спільної подорожі. Під час подорожі діти роблять кілька «зупинок»:

- кафе «Дитяча мрія» — вихователь пропонує дітям на вибір напої: сік, лимонад, компот. Усі отримують лише один вид смаколиків, який набрав найбільше голосів;
- «Танцювальна» — діти слухають кілька фрагментів дитячих пісень. Відтак виконують імпровізований танок під ту, яку обрали за допомогою голосування;
- «Художня» — діти обирають один із чотирьох виробів, який виготовлятимуть, щоб привезти з подорожі в подарунок: листівка, сувенір, колаж. За результатами вибору всі виготовляють однаковий подарунок, обираючи самостійно матеріали для оздоблення.

Після завершення гри вихователь проводить із дітьми бесіду та пояснює, що іноді вибір більшості не збігається з індивідуальним уподобанням. Однак він може бути цікавим для всіх.

Очікувані результати:

- емоційно-ціннісне ставлення — розвиток справедливості та відповідальності, здатності керувати власними емоціями, поваги до інтересів інших;
- знання — усвідомлення правил поведінки у групових іграх, необхідності домовлятися, можливості робити вибір і бути за нього відповідальним;
- навички — уміння домовлятися, узгоджувати особисті потреби з потребами інших; робити власний вибір, приймати рішення, поважати і приймати результати вибору більшості та поступатися за потреби.